

УДК 378.046-021.68:616-051:34 (045)

КРИТЕРІАЛЬНИЙ АПАРАТ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Харківський В. С.

Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна

У статті автором визначено критеріальний апарат розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті на основі аналізу науково-педагогічної літератури та опитування фахівців. Визначені критерії розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті. Такі як: мотиваційно-рефлексивний; когнітивно-діяльнісний.

Ключові слова: правова компетентність, фахівці медичної галузі, критерії, показники, післядипломна освіта

КРИТЕРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ МЕДИЦИНСКОЙ ОТРАСЛИ В ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Харьковский В. С.

*Украинская инженерно-педагогическая академия, ул. Университетская, 16,
г. Харьков, Украина*

В статье автором определен критериальный аппарат развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании на основе анализа научно-педагогической литературы и опросов специалистов. Определены критерии развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании такие как: мотивационно-рефлексивный; когнитивно-деятельностный.

Ключевые слова: правовая компетентность, специалисты медицинской отрасли, критерии, показатели, последипломное образование

CRITARIAL APPARATUS DEVELOPMENT OF LEGAL COMPETENCE OF MEDICAL PROFESSIONALS IN POSTGRADUATE EDUCATION

Kharkivskiy V. S.

Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, 16 Universitetskaya st. Kharkov, Ukraine

This article deals with criterion apparatus of development of legal competence of medical branch specialists in postgraduate education.

The author, based on the analysis of scientific works, notes that the legal competence of specialists in various branches of activity in postgraduate education, one emphasizes on development of motivational, cognitive, reflective criteria but, in addition to these criteria, one must be taken into account also actionable (legal assistance to patients, colleagues, ability to take actions to exclude the facts of law violation by colleagues, patients, etc), communicative and preventive (ability to communicate, organize social problems in accordance with the law, etc.) criteria.

Based on the analysis of scientific and educational literature, as well as structural components of the legal competence of medical branch specialists in postgraduate educational system and 246 independent experts were polled (teachers, specialists of medical branch, listeners of training courses) it turned, that the most meaningful criteria and indices of development of legal competence of medical branch specialists in postgraduate education they consider the following: knowledge of fundamental bases of law -75%; the ability to plan their professional activities and make adjustments, the ability to self-esteem – 74%, legal and professional communication – 69%, the ability to make normative and legal acts (applications, complaints,etc) 65%.

The author identified the criteria of development of legal competence of medical branch specialists in postgraduate education such as: motivational and reflexive (it characterizes the positive attitude of the medical branch specialists to the profession from the perspective of the law, the current legislation, etc.); awareness of the necessity and desire to improve the moral and legal consciousness, motivation for professional growth through the development of legal competence); cognitive and actionable (it primarily describes the level of knowledge of the content of legal competence in their professional sphere, expressing their axiological attitude to work); communicative and preventive (it describes the ability of medical branch specialists to establish the necessary contacts, to prevent social conflicts in accordance with legislative norms and rules, motivates them to the social and productive work using a creative approach to any case of a legal character).

Key words: legal competence, medical branch specialists, criteria, indices, postgraduate education.

Упровадження нормативно-правових реформ у діяльність усіх галузей українського суспільства призводить до трансформації політичної, економічної та соціальної сфер. У цих умовах особливої актуальності набуває питання про визначення науково-обґрунтованих критеріїв оцінки рівня правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті.

М. Мазурок вважає, що гарантом ефективної фахової діяльності фахівців є високий рівень їх професійної компетентності. Тому важливим науково-теоретичним і практичним питанням є визначення критеріїв та показників розвитку професійної компетентності фахівців у системі підвищення кваліфікації [1].

На необхідності формування нового, вищого рівня правової свідомості та правової культури наголошує М. Мулявка у статті «Формування правової компетентності та підготовка педагогічних працівників до інноваційної діяльності в умовах безперервної післядипломної педагогічної освіти» «важливого значення набувають правове виховання, правова освіта та критерії їх оцінювання, тому що без знань права та чинного законодавства, прав, свобод, законних інтересів та обов'язків людини і громадянина еволюційний розвиток жодного суспільства не відбувається» [2].

- Визначаючи критерії розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті, нами були враховані дослідження вчених, щодо оцінювання розвитку певних компетентностей у системі післядипломної освіти.
- Так, П. Грабовський у праці «Розвиток інформаційної компетентності вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній педагогічній освіті» обґрунтовує, що базовим (інтегральним) критерієм, який дає змогу оцінити інформаційну компетентність учителя природничо-математичних предметів, можна вважати відповідний рівень розвитку досліджуваної компетентності [3].
- П. Грабовський виділяє такі об'єктивні, часткові критерії для оцінки розвитку інформаційної компетентності вчителя природничо-математичних предметів у системі післядипломної освіти: мотиваційний, когнітивно-операційний, рефлексивний. Зазначені критерії дають змогу якісно оцінити розвиток відповідних складових інформаційної компетентності педагога. Мотиваційний критерій визначає наявність у вчителя мотивації (джерело активності й одночасно система спонукань будь-якої діяльності) і психологічної готовності до розвитку (саморозвитку) інформаційної компетентності з огляду на її наявний рівень (або відсутність).
- Когнітивно-операційний критерій відображає готовність і здатність учителя щодо безпосереднього використання інформаційних технологій, передусім ІКТ та ЕОР, у своїй професійній діяльності.
- Рефлексивний критерій характеризує здатність учителя оцінити власний рівень розвитку інформаційної компетентності, використання ІКТ і супутніх програмних засобів у своїй професійній діяльності. [3].
- Аналіз указанного наукового дослідження дозволив дійти висновку, що для розвитку правової компетентності фахівців різних галузей діяльності в системі післядипломної освіти, наголос треба ставити саме на розвитку мотиваційного, когнітивного, рефлексійного критеріїв, проте, окрім вказаних критеріїв, на наш погляд, обов'язково необхідно враховувати діяльнісний (надання допомоги правового характеру пацієнтам, колегам, уміння вживати заходи щодо усунення фактів порушення законодавства колегами, пацієнтами тощо), комунікативно-превентивний (уміння спілкуватися, залагоджувати соціальні проблеми у відповідності до правових норм тощо) критерії.

- С. Іванова [4], спираючись на дослідження А. Коваленко та І. Сиромятникова, доходить висновку, що всі критерії розвитку професіоналізму і професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти поділяються на дві групи:

- об'єктивні критерії (ті, що характеризують відповідність спеціаліста вимогам професії). Серед них виокремлюються: а) критерії, які належать до нормативних показників успішності реалізації діяльності (зовнішні результативні): продуктивність, якість, надійність, становище в колективі, у системі міжособистісних відносин, соціальний статус; б) критерії, які характеризують рівень професійної кваліфікації об'єкта праці, розвитку професійно важливих якостей (внутрішні змістовні), а також характер діяльності, що здійснюється окремим спеціалістом на предмет відповідності її технологічній стороні соціально сприйнятним способам і вимогам професії (процесуальні). До них відносять: швидкість, точність, повноту виконання, відсутність помилок, ступінь узагальнення і засвоєння, самостійність, творчість і т.п.

- суб'єктивні критерії, що характеризують ступінь відповідності професії вимогам спеціаліста: задоволеність спеціаліста обраною професією, спеціальністю, умовами діяльності і досягнутими результатами, усвідомлення себе представником певної професії, ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності, ставлення до професії, професійна ідентичність тощо. Суб'єктивні критерії тісно пов'язані і з такими показниками, як рівень психічної напруженості, відчуття психологічного комфорту, самореалізованості і самоактуалізованості [5].

Проте, на наш погляд, поділяти всі критерії лише на дві групи є не зовсім коректно, тому що такі критерії, як становище в колективі, у системі міжособистісних відносин, швидкість, ступінь узагальнення і засвоєння, творчість, навряд чи можна відносити до об'єктивних критеріїв.

- Д. Клочковою визначено критерії та показники правової компетентності в майбутніх учителів у процесі професійної підготовки, а саме: позитивне ставлення до закону, права, правові вчинків інших людей, усвідомлення необхідності дотримання норм права; вільна орієнтація й наявність знань у правовій галузі, володіння юридичними термінами, орієнтування в чинному законодавстві (закони України з питань освіти, цивільне, сімейне, трудове та інше законодавство України); правовий досвід у професійній діяльності, вміння оцінювати й аналізувати правові явища, вміння вирішувати правові завдання; володіння правовими методами вирішення проблем [6].

- Однак, Д. Клочкова при обґрунтуванні критеріїв та показників правової компетентності у майбутніх учителів у процесі професійної підготовки не навела їх чіткого розмежування, а також неоднозначними, на наш погляд, залишаються визначення деяких показників; так, наприклад, «правовий досвід у професійній діяльності» не може бути наявним у майбутніх учителів, він формується протягом усього процесу їх професійної підготовки, «вільна орієнтація в правовій галузі» взагалі є незрозумілим показником.

О. Полящук виділяє такі критерії сформованості правової компетентності менеджерів: настанова на дотримання законності й правомірності у майбутній професійній діяльності й громадянському житті (показники: наявність мотивації професійної діяльності; наявність мотивації правової поведінки); сукупність науково-теоретичних і практичних правових знань (показники: знання основ правознавства; вміння застосовувати знання у професійній діяльності); вміння і навички використання правових знань у професійній практиці (показники: вміння приймати відповідальні рішення; можливість вирішувати виробничі конфліктні ситуації). Було охарактеризовано рівні сформованості правової компетентності менеджерів: високий, середній та низький [7].

Проаналізувавши критерії та показники формування правової компетентності студентів запропоновані вище цитованими науковцями, нами було виділено такі, що можуть

послугувати підґрунтям при визначенні критеріїв та показників розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті, а саме: наявність знань у правовій галузі; володіння юридичними термінами; наявність мотивації професійної діяльності; сукупність науково-теоретичних правових знань; наявність систематичних знань та здатність визначати адекватні моделі поведінки та приймати рішення в типових і нестандартних правових ситуаціях.

А. Щербакова у своїй дисертаційній роботі «Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу» зазначає, що інтегративний, надпредметний характер полікультурної компетентності студентів-медиків, її поліфункціональність зумовили виокремлення таких компонентів полікультурної компетентності: аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, особистісний та діяльнісний [8].

Н. Калашник визначає такі критерії, показники сформованості міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів-медиків, як: мовно-культурний (синтез знань про рідну культуру та культуру іншої країни; мовно-культурна грамотність; знання про міжкультурну взаємодію); особистісно-мотиваційний (толерантність; емпатія; мотивованість; рефлексія); професійно-комунікативний (комунікативні вміння; поведінкова гнучкість; вміння застосовувати фахові знання в умовах професійної комунікації з представниками інших культур) [9].

І. Радзівєвська у дисертації «Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін», з метою діагностики рівнів сформованості ключових особистісних, ключових професійних та інструментальних компетенцій майбутньої медичної сестри, які є підґрунтям формування професійної компетентності, визначила такі дидактичні критерії: мотиваційно-особистісний критерій характеризує систему особистісних якостей медичної сестри – мотивацію до навчання, мотивацію до професійної діяльності, розвиток рефлексивних здібностей, сформованість якостей лідера, сформованість готовності до навчання; інформаційно-когнітивний – розвиток творчої та пошуково-дослідної діяльності студентів, обсяг і якість засвоєння спеціальних знань з циклу фахових дисциплін, міцність засвоєння знань, виконання професійно-орієнтованих завдань; практично-операційний – оволодіння професійними вміннями та навичками (предметно-практичними, знаково-практичними), здатність застосовувати знання та вміння при здійсненні професійної діяльності медичної сестри [10].

На основі аналізу вищезазначених досліджень, а також визначених нами структурних компонентів правової компетентності фахівців медичної галузі в системі післядипломної освіти та проведеного нами опитування 246 незалежних експертів (викладачі, фахівці медичної галузі, слухачі курсів підвищення кваліфікації) показало, що найбільш значущими критеріями і показниками розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті вони вважають наступні: знання фундаментальних основ права – 75% опитуваних; розвинені вміння планувати власну професійну діяльність та вносити корективи, здатність до саморозвитку – 74% опитуваних; професійна та правова комунікабельність – 69%; вміння складати нормативно-правові акти (заяви, скарги тощо) – 65% опитуваних.

Проведений теоретичний аналіз досліджень з проблеми розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті та результати опитування незалежних експертів дозволили нам виділити критерії розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті:

- мотиваційно-рефлексивний (характеризує позитивне відношення фахівців медичної галузі до професійної діяльності з позиції норм права, чинного законодавства тощо; усвідомлення необхідності та наявність бажання до розвитку особистісної морально-правової свідомості, вмотивованість до професійного зростання через розвиток власної

правової компетентності). Показники – сформованість у фахівців медичної галузі професійно-правових ідеалів, мотивів; включення правових норм у ціннісну особистісну сферу; мотивація до розвитку особистісної морально-правової усвідомленості щодо необхідності здобуття правових знань; особистісні правовиховні, правозахисні установки актуалізації у професійній діяльності; потреба у розвитку власної правової компетентності; наявність інтересу до вивчення права і зокрема до вивчення прав пацієнтів як загальнолюдської цінності; здатність до самоаналізу, саморозвитку; здатність визначати рівень розвитку власної правової компетентності; сприяння забезпеченню законодавчих прав;

- комунікативно-превентивний (характеризує спроможність фахівців медичної галузі встановлювати необхідні контакти, попереджати соціальні конфлікти відповідно до правових норм і правил поведінки; налаштовує фахівців медичної галузі до суспільно-продуктивної роботи, використовуючи креативний підхід до будь-якої справи правового характеру). Показники – уміння складати нормативно-правові документи (заяви, скарги, акти тощо); знання фундаментальних основ права; володіння законодавством України з медичних питань; знання правових засад службової діяльності фахівців медичної галузі; уміння системно формувати правові знання; використовувати правові знання в лікарській практиці; узагальнювати, порівнювати правову інформацію, правові факти, явища; здійснення правового виховання й освіти пацієнтів під час власної фахової діяльності; наявність у фахівців медичної галузі уміння використовувати нормативно-правові знання у власній фаховій діяльності; надання первинної правової допомоги колегам, пацієнтам; уміння вживати заходів щодо встановлення та усунення фактів порушення чинного законодавства як пацієнтів, так і колег, адміністрації тощо; сприяння забезпеченню законодавчих прав;

Отже, визначені критерії та показники дозволять визначити рівень розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазурок М. Критерії та показники розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підвищення їх кваліфікації [Електронний ресурс] / М. Мазурок // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 2. – С. 57–60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_15
2. Мулявка М. Формування правової компетентності та підготовка педагогічних працівників до інноваційної діяльності в умовах безперервної післядипломної педагогічної освіти / М. Мулявка // Нова педагогічна думка, – 2012. – № 2. – С. 165-167.
3. Грабовський П. П. Розвиток інформаційної компетентності вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній педагогічній освіті : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Грабовський Петро Петрович ; Житомирський державний університет імені Івана Франка. - Житомир, 2016. – 250 с.
4. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти / С. В. Іванова // Вісн. Житомирськ. держ. у-ту. – 2010. – Вип. 52. – Пед. науки. – С.152 – 156.
5. Коваленко А. В. Профессионализм и его развитие как научная проблема в психологии / А. В. Коваленко, И. В. Сыромятников // Инновации в образовании. – 2008. – № 10. – С. 58–70.
6. Ключкова Д. М. Формування правової компетентності у майбутніх учителів в процесі професійної підготовки : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Дарина Миколаївна Ключкова . – Київ : Б.в., 2011 . – 16 с.
7. Поліщук О. Правова компетентність як основа професійного росту майбутнього менеджера / О. Поліщук // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – Умань. – 2015. – Вип. 1. – С. 265–270.

8. Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Щербакова Анна Вікторівна ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". - Старобільськ, 2015. - 200 с.
9. Калашнік Н. В. Критерії, показники та рівні сформованості міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів-медиків [Електронний ресурс] / Н. В. Калашнік // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2014. – № 1. – С. 62-67. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_1_13
10. Радзівська І.В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис....канд. пед. наук : 13.00.04 / І.В. Радзівська ; Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2011. – 20 с.

REFERENCE

1. Mazurok M. Kriteriyi ta pokazniki rozvitku profesiynoyi kompetentnosti pedagogiv u protsesi pidvischennya yih kvalifikatsiyi / M. Mazurok // Nova pedagogichna dumka. - 2013. - № 2. - P. 57-60. - Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_15
2. Mulyavka M. Formuvannya pravovoyi kompetentnosti ta pidgotovka pedagogichnih pratsivnikiv do Innovatsiyanoi diyalnosti v umovah bezperervnoyi pislyadiplomnoyi pedagogichnoyi osviti / M. Mulyavka // Nova ped. dumka. - 2012. - № 2. - P. 165-167
3. Grabovskiy, P. P. Rozvitok informatsiyanoi kompetentnosti vchiteliv prirodnicno-matematichnih predmetiv u pislyadiplomniy pedagogichniy osviti : dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriya i metodika profesiynoyi osviti» / Grabovskiy Petro Petrovich ; Zhitomirskiy derzhavniy universitet imeni Ivana Franka. - Zhitomir, 2016. – 250 p.
4. Ivanova S. V. Kriteriyi ta pokazniki rozvitku profesiynoyi kompetentnosti vchiteliv biologiyi v zakladah pislyadiplomnoyi pedagogichnoyi osviti / S. V. Ivanova // Visn. Zhitomirsk.derzh. u-tu. – 2010. – Vip. 52. – Ped. nauki. – P.152 – 156.
5. Kovalenko A. V. Professionalizm i ego razvitie kak nauchnaya problema v psihologii / A. V. Kovalenko, I. V. Syiromyatnikov // Innovatsii v obrazovanii. – 2008. – № 10. – P. 58–70.
6. Klochkova D . M. Formuvannya pravovoyi kompetentnosti u maybutnih uchiteliv v protsesi profesiynoyi pidgotovki : avtoref. dis ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Darina Mikolayivna Klochkova . – Kiyiv : B.v., 2011 . – 16 p.
7. PolIschuk O. Pravova kompetentnIst yak osnova profesiynogo rostu maybutnogo menedzhera / O. PolIschuk // Zbirnik naukovih prats Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. – Uman.– 2015. – Vipusk 1. – 265–270
8. Scherbakova A. V. Formuvannya polikulturnoyi kompetentnosti u studentiv-medikiv u navchalno-vihovnomu protsesi vischogo medichnogo navchalnogo zakladu : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Scherbakova Anna Viktorivna ; Derzh. zakl. "Lugan. nats. un-t Im. Tarasa Shevchenka". - StarobIlsk, 2015. –P. 200 p.
9. Kalashnik N. V. Kriteriyi, pokazniki ta rivni sformovanosti mizhkulturnoyi komunikativnoyi kompetentnosti inozemnih studentiv-medikiv / N. V. Kalashnik // Naukovi zapiski Ternopil'skogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni V. Gnatyuka. seriya : pedagogika. - 2014. - # 1. - P. 62-67. Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_1_13
10. Radzievskaya I.V. Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnih medichnih sester u protsesi vivchennya fahovih distsiplin: avtoref. dis....kand. ped. nauk: 13.00.04 / I.V. RadzIEvska; Institut profesiyno-tehnichnoyi osviti natsionalnoyi akademiyi pedagogichnih nauk Ukrayini. – Kiyiv, 2011. – 20 p.